

Is er nog natuur in Vlaanderen?

De Groene Hoofdstructuur: grondslag voor een nieuw natuurbeleid

Eckhart Kuijken

Directeur Instituut voor Natuurbehoud, docent Universiteit Gent

De natuur staat onder sterke druk en de bescherming van waardevolle gebieden en landschappen verloopt te traag. Met de Groene Hoofdstructuur krijgt Vlaanderen een globaal natuurbeleidsplan. Wat houdt dat juist in? En hoe kan de verziekte verhouding tussen de landbouw en het natuurbehoud gered worden?

Wie van een buitenlandse vakantie terugkeert, nog onder de indruk van uitgestrekte natuurgebieden, nationale parken en indrukwekkende landschappen, krijgt vaak het gevoel dat 'de natuur' in Vlaanderen hopeloos verloren is. De sterke bevolkingsdruk (420 inwoners per km²) en de bijna ongeremde economische groei van de laatste halve eeuw hebben hier onherstelbare schade toegebracht aan natuur en milieu. Het is de prijs die we betalen voor de weg van de minste weerstand... Dat zeer veel onherroepelijk verloren gegaan is, mag echter geen reden zijn om datgene wat ons nog rest verder te laten aantasten of verdwijnen door de gekende bedreigingen: vervuiling, vermessing, verdroging, versnippering, verkaveling.

Vanuit een ecologisch onderbouwde visie moet een beleid worden uitgestippeld dat via goed afgewogen en gefaseerde actieplannen concrete uitvoering kan krijgen. Dat vergt een breed maatschappelijk draagvlak. De uitvoering gebeurt bij ons echter, ondanks een toenemend aantal inspanningen, aan een veel trager tempo dan in de ons omringende landen [1].

Natuur onder druk

Natuurbehoud streeft naar het in standhouden

van een zo groot mogelijke diversiteit aan organismen en hun levensgemeenschappen, waarbij de variatie in het fysisch-geografische milieu en de kwaliteit ervan belangrijke basisvoorwaarden zijn. Uiteraard is de natuur die wij vandaag aantreffen sterk gewijzigd onder de steeds toenemende menselijke invloed. Toch biedt een klein aantal ecosystemen nog een beeld van een 'nagenoeg-natuurlijke' toestand, met spontane soortensamenstelling, patronen en processen (bijvoorbeeld schorren langs estuaria). Andere systemen hebben zich aangepast tot 'half-natuurlijke' levensgemeenschappen. Hierbij zijn de menselijke activiteiten in belangrijke mate structuurbepalend, terwijl de aanwezige soorten veelal spontaan voorkomen. In Vlaanderen behoren de meeste natuurgebieden tot de laatste categorie. Voorbeelden zijn heiden, hooilanden, kalkgraslanden en hakhoutbossen.

Naast deze twee categorieën van natuur, die zich over grotere oppervlakten kunnen manifesteren, zijn ook een aantal zogenaamde 'lijn- en puntvormige landschapselementen' de dragers van belangrijke natuurwaarden. Gekende voorbeelden zijn dreven, houtkanten en hagen, dijken, taluds en holle wegen sloten, omwallingen en poelen.

In nog meer artificiële omstandigheden manifesteren zich vaak specifieke fauna- of floragemeenschappen, zoals vleermuizen in ijskelders en oude forten, muurvegetaties op historische gebouwen, kaaimuren of kerkhoven en broedvogels zoals de kerkuil, de gierzwaluw en de zwarte roodstaart in kerktorens, kastelen en schuren. Maar zelfs deze cultuurvolgers hebben het de laatste jaren steeds moeilijker om te overleven. Het is duidelijk dat het natuurbehoud - naast het behoud van biodiversiteit als één van de belangrijke motieven - ook een historische functie vervult. Hierdoor sluit het direct aan bij het landschapsbehoud: het doorgeven van zoveel mogelijk authentieke, historische waarden in een hedendaagse, functionele context.

De laatste jaren gaat de aandacht in toenemende mate uit naar de mogelijkheden van 'natuurontwikkeling'. Dit nieuwe begrip vult de oudere en eerder conservatieve term natuurbescherming en het huidige actieve behoud van bestaande toestanden aan. Natuurontwikkeling wil namelijk een koppeling realiseren bij diverse werkzaamheden zoals ontgrondingen, waterbeheer, landinrichting, e.d. Tal van projecten bieden mogelijkheden voor nieuwe streekeigen natuur, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de spontane ecologische processen in voormalige kleigroeven, die op korte tijd echte natuurlijke schatkamers werden. Natuurherstel en -ontwikkeling moeten daarbij uitgaan van 'ecologische kansrijkheid'. Daarbij is de oppervlakte en de kwaliteit van het terrein doorslaggevend, evenals de mate van spontane bereikbaarheid ervan voor diverse organismen. Dit laatste is in ons zwaar versnipperde landschap echter een serieuze handicap geworden. De lintbebouwing, de gekanaliseerde rivieren en het dichte weggennet zijn voor planten en dieren bijna onoverbrugbare barrières geworden.

Te traag en te versnipperd

De totale oppervlakte van als natuurreservaat beheerde terreinen bedraagt in Vlaanderen nauwelijks 10.000 ha of 0,75% van de gewestoppervlakte. Dat is één tiende van wat in bijvoorbeeld Nederland of Duitsland gerealiseerd werd. Uit cijfers van de Biologische Waarderingskaart [2]

blijkt echter dat ook in Vlaanderen een behoorlijk percentage van de landsoppervlakte een zeer grote of grote biologische waarde in zich draagt (resp. ca. 8% en 17%). In deze waarden zitten de lijn- en puntvormige elementen niet verrekend.

Tabel I

Evolutie van het aantal en oppervlakte van de natuurreservaten in Vlaanderen in beheer bij BNVR/Natuurreservaten vzw.

jaar	aantal	totale opp. (in ha)	gemid. opp.
1960	13	982	76
1970	12	858	73
1980	31	1363	44
1985	54	1847	34
1988	73	2002	27
1991	111	2888	26
1992	132	3122	24
1994	154	3605	23

Tabel 1 geeft een pijnlijke illustratie van de toenemende versnippering van de natuurreservaten. In 34 jaar tijd is de gemiddelde oppervlakte van een natuurgebied meer dan drie keer kleiner geworden. De voortdurende en sterk opgedreven inspanningen, zoals blijkt uit het stijgend aantal reservaten en de totale beheerde oppervlakte, kunnen blijkbaar de neerwaartse trend van inkrimpende natuur niet opvangen. Deze stelselmatige habitatfragmentatie van het landschap moet door een nieuw en samenhangend beleid ten goede worden gekeerd.

Een 'masterplan'

Vanuit de overtuiging dat de klassieke natuurbescherming en zelfs de toenemende inspanningen voor reservaatverwerving en milieubeheer niet in staat zijn de achteruitgang van de natuur te keren, werd gezocht naar een aanvullende en vernieuwende strategie.

In opvolging van het in 1990 gelanceerde 'Mina-Plan 2000' en het 'Milieubeleidsplan en Natuurontwikkelingsplan voor Vlaanderen 1990-1995' stelde het Instituut voor Natuurbehoud het concept van de 'Groene Hoofdstructuur Vlaande-

ren' op. De eerste schetskaarten waren voornamelijk gebaseerd op wetenschappelijke inzichten uit de landschapsecologie en op de uitgebreide en grotendeels gepubliceerde gegevens van de Biologische Waarderingskaart. Voor de schetskaarten werden vooral de oppervlakte, dichtheid en kwaliteit van de aanwezige natuur, de mogelijkheden tot natuurontwikkeling en de noodzaak aan verbindingssassen als uitgangspunten genomen. Op basis daarvan kwam samenhangende, waardevolle natuur naar voren: grote riviervalleien en vertakkende beekstelsels, uitgestrekte half-natuurlijke systemen zoals grote heide- en graslandcomplexen, bosgebieden en reliëfrijke of kleinschalige landschappen.

Met medewerking van de bevoegde administratie (Aminal, Dienst Natuurbescherming) tekende het Instituut voor Natuurbehoud de eerste overzichtskaart voor Vlaanderen (schaal: 1/250.000) uit tot provinciale ontwerpkaarten (schaal 1/100.000). Deze ontwerpkaarten werden in de databank van het Instituut voor Natuurbehoud opgeslagen en in gedrukte vorm verspreid ten behoeve van de regionale consultaties en publieke inspraakrondes eind '93.

De Groene Hoofdstructuur vertoont een grote gelijkenis met de Ecologische Hoofdstructuur uit Nederland. Beide beleidsdocumenten streven naar de realisatie van een gestructureerd en samenhangend geheel van duurzame natuur. De term 'hoofdstructuur' maakt duidelijk dat niet elke hectare natuur op kaart wordt ingetekend, maar dat het vooral gaat over de prioriteiten van een functionele groene ruggegraat [3]. De Groene Hoofdstructuur moet op termijn trouwens mee de basis vormen voor de Europese ecologische netwerken zoals NATURA 2000 en EECONET [4].

De Groene Hoofdstructuur deelt de natuurgebieden in vier categorieën in: natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden, natuurverbindingengebieden en natuurbuffergebieden (zie raster). Belangrijk hierbij is dat de omschrijving 'hoofd functie' niet per sé betekent dat natuurbehoud de enige functie is. Met name in halfnatuurlijke systemen met uitgesproken natuurwaarden (bv. riviervalleien, oudlandpolders) kunnen ecologisch inpasbare vormen van landbouw blijven

bestaan. In werkelijkheid kan dit bijvoorbeeld gerealiseerd worden door het afsluiten van beheersovereenkomsten. Helaas bestaat hiervoor in Vlaanderen, in tegenstelling tot Nederland, waar meer dan 100.000 ha van deze regeling genieten en waarvoor ook Europese middelen beschikbaar worden gemaakt, momenteel nauwelijks belangstelling.

De Groene Hoofdstructuur onderscheidt vier categorieën:

- natuurkerngebieden: gebiedsdekkende hoofd functie voor grote gebieden met overwegend hoge natuurwaarden.
- natuurontwikkelingsgebieden: gebiedsdekkende nevenfunctie met verweving van natuurbehoud, landbouw, openluchtrecreatie e.d.; behoud, herstel en ontwikkeling van natuurwaarden.
- natuurverbindingengebieden: beklemtoning van de corridor- en stapsteenfuncties van kleine landschapselementen, al dan niet ingebed in typische kleinschalige landschappen.
- natuurbuffergebieden: terreinen met opvang- en afschermfunctie rond kwetsbare natuurgebieden (deze werden niet op de Groene Hoofdstructuur ingetekend, gezien de variërende vormgeving).

Buiten de Groene Hoofdstructuur voorziet het natuurontwikkelingsplan 1990-1995 nog als beleidslijnen:

- natuur in de stedelijke sfeer: bv. muurvegetaties op oude kaaien of kerkhoven, oude parken, vestingen, spoorwegbermen, verlaten industriële sites e.d.
- de ecologische infrastructuur: bv. kleine landschapselementen in het landelijke gebied buiten de Groene Hoofdstructuur, waar natuur niet volledig weg te denken is.

Deze accenten dienen zorg te dragen voor de natuurwaarden en -potenties die wegens oppervlakte, ligging, e.d. niet tot het samenhangend geheel behoren of tot de directe prioriteiten, maar die toch bijzondere aandacht en een specifieke aanpak verdienen.

De huidige ontwerpkaarten op schaal 1/100.000 geven uiteraard eerder globale afbakening weer. Binnen deze samenhangende patronen in het landschap zijn gradaties van prioriteiteninvulling mogelijk. Slechts wanneer referentie- en streefbeeld per (sub)regio voor de aanwezige of te ontwikkelen natuurwaarden zijn opgesteld, (cf. de 'ecosysteemvisies' in Nederland) kan via actie- of uitvoeringsplannen een definitieve functietoewijzing gebeuren. Hierbij wordt rekening gehouden met randvoorwaarden, beheersmaatregelen en financiële aspecten (opbrengstderiving, onderhouds- en beheerskosten).

Wie doet wat?

De verantwoordelijkheid voor de realisatie van de Groene Hoofdstructuur ligt wat betreft natuurkern- en ontwikkelingsgebieden op het gewestelijke niveau. Voor de verbindings- en buffergebieden en de natuur buiten de Groene Hoofdstructuur worden voornamelijk de lagere bestuurlijke niveau's (provincies, gemeenten) verantwoordelijk geacht. Het Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan (GNOB) is hierbij een logische aanvulling naast en lokale invulling van de Groene Hoofdstructuur.

De invoering van nieuwe denkrichtingen en initiatieven zoals de Groene Hoofdstructuur, regionale landschappen, beheersovereenkomsten vergt een aanpassing van de bestaande wet op het Natuurbehoud van 1973. Momenteel is een ontwerp van Decreet Natuurbehoud in voorbereiding. Het moet de juridische basis vormen voor een hedendaags, ecologisch gefundeerd beleid. En hierin moet een uitgewerkte Groene Hoofdstructuur een veelzijdige rol vervullen.

Functies van de Groene Hoofdstructuur

- Op vlak van het strikte natuurbeleid betekent de Groene Hoofdstructuur een inhaalbeweging en extra stimulering van de reservaatverwerving. Dat kan bijvoorbeeld door hogere aankoop- en beheerssubsidies te voorzien aan particuliere verenigingen voor gebieden van de Groene Hoofdstructuur.

- Met de huidige ontwerpkaarten van de Groene Hoofdstructuur is het natuurbehoud goed gewapend om noden en prioriteiten in te bouwen in het ruimtelijke beleid, zoals dit momenteel in het Structuurplan Vlaanderen nieuwe vorm krijgt. Ook op provinciaal vlak kunnen regionale structuurplannen worden opgesteld met inbreng van een meer gedetailleerde vertaling van de Groene Hoofdstructuur (schaal 1/25.000). Dit gebeurde reeds voor de kustzone. Ook het Duinendecreet van 1993 moet in dit verband gesitueerd worden [6].

- Naar het milieubeleid toe kunnen, met de Groene Hoofdstructuur in het achterhoofd, gebiedsgerichte maatregelen worden uitgewerkt (cf. normeringen in mestactieplan, afstandsregels voor vestiging van bedrijven, afweging van

verenigbaarheden met andere functies zoals waterwinningen, e.d.).

- De Groene Hoofdstructuur betekent een versterking van de groene bestemmingen. De Gewestplannen voorzien momenteel ca. 13% van de Vlaamse oppervlakte voor 'groene' bestemmingen. In de huidige ontwerpen van de Groene Hoofdstructuur daarentegen beslaan de natuurkern- en ontwikkelingsgebieden samen zowat 25%. De niet in oppervlakte uit te drukken waarden van kleine landschapselementen zullen overigens in de verbindingsgebieden en in de categorie 'ecologische infrastructuur' buiten de Groene Hoofdstructuur aan bod moeten komen. Tabel 2 biedt een overzicht van de oppervlakten voorzien in de Groene Hoofdstructuur. Tevens is de oppervlakte opgenomen van de 23 EEG-Vogelrichtlijnggebieden (die voor het grootste deel binnen de Groene Hoofdstructuur vallen).

Vergeleken met de waarden van de Biologische Waarderingskaart kan gesteld worden dat

Tabel 2

Oppervlakte van de gebiedscategorieën in de Groene Hoofdstructuur en bestaande bestemmingen

Ontwerp Groene Hoofdstructuur	oppervlakte (in ha)	% opp. Vlaanderen
kerngebied	149.403	10,9
ontwikkelingsgebied	204.118	14,8
verbindingsgebied	178.188	12,9
totaal	531.709	38,6
groene bestemmingen in het gewestplan	152.267	12,8
23 EG-vogelrichtlijngebieden	101.802	7,4

de Groene Hoofdstructuur ontworpen werd met realistische oppervlakten. De oppervlakte van de natuurkerngebieden en de natuurontwikkelingsgebieden (25,7%) dekt immers perfect de hoogste twee waardeklassen van de Biologische Waarderingskaart. Het zijn dus duidelijk de Gewestplannen die sterk tekortkomen in het toe-

kennen van natuurbestemmingen in Vlaanderen. Ze werden dan ook ontworpen nog voor het natuur- en milieubewustzijn opgang kende. De Groene Hoofdstructuur is een goede gelegenheid om onze gigantische achterstand wat betreft het natuurbehoud in vergelijking met onze buurlanden eindelijk in te lopen.

- De toekenning van de functie natuur gebeurt in de Groene Hoofdstructuur gefaseerd. Een eerste fase loopt tot 2006. Op deze termijn zal gestreefd worden naar de realisatie van 50% van de natuurkerngebieden (75 à 100.000 ha). De overige helft schuift door naar de natuurontwikkelingsgebieden. Van de huidige voorziene oppervlakte aan natuurontwikkelingsgebieden wordt op termijn 25% natuurkerngebied, terwijl 33% een nevenschikte natuurfunctie behoudt (resp. 25 à 50.000 ha en 150.000 ha). Over deze cijfers én over de te nemen maatregelen om de natuurfuncties in te vullen, inclusief de budgettaire gevolgen, werd door de Miniraad reeds in januari 1993 een unaniem gunstig advies uitgebracht.

Natuurbehoud en landbouw

Tijdens de hoorzittingen van het najaar '93 werd dit Mina-advies in twijfel getrokken en fel gecontesteerd door de landbouwbeweging. Ineens werd het Gewestplan voor de landbouw heilig, hoewel (omdat?) de groene kleuren nauwelijks méér zijn dan theoretische bestemmingen. Nochtans is door de fasering van de Groene Hoofdstructuur vooral een consolidering van gewestplanbestemmingen te verwachten aangezien zowat 75% van de natuurkerngebieden en 50% van de natuurontwikkelingsgebieden reeds een groene bestemming hebben.

Kijken we echter meer in detail naar het grondgebruik binnen deze twee categorieën dan blijkt uit een voorlopige steekproef dat 47,7% van de oppervlakte een manifeste natuurwaarde herbergt (zie tabel 3). Dit illustreert nogmaals dat de eerste fase van de Groene Hoofdstructuur te realiseren valt zonder wezenlijke bestemmingswijzigingen, maar met realistische detailafbakeningen.

Verrassend is het grondgebruik in de huidige natuur- en reservaatgebieden op de gewest-

Tabel 3

Verdeling van grondgebruik in natuurkerngebieden (NKG) en natuurontwikkelingsgebieden (NOG) van de Groene Hoofdstructuur

grondgebruik	opp. in ha	opp. in%
agrarisch	73.810	39,4
ecol. waardevol grasland	16.430	8,8
bos incl. aanplantingen	63.740	34,0
overige natuur	20.310	10,9
urbaan	12.980	6,9
totaal (NKG + NOG)	187.270	100,0

Deze cijfers zijn gebaseerd op een steekproef op basis van de Biologische Waarderingskaart. Deze steekproef beslaat 531.100 ha, waarvan de bedekking per provincie zeer ongelijk is: Antwerpen 100%, Brabant en Limburg 50 à 75%, West-Vlaanderen 25%, Oost-Vlaanderen 5%.

plannen (zie tabel 4). Zo blijkt dat daar nog voor 37,7% en 16,4% aan landbouw wordt gedaan, vaak zonder inachtnaam van deze groene bestemming. Pas na het Executieve Besluit van 4 december 1991 over vergunningsplicht voor vegetatiewijzigingen kon hier sturend worden ingegrepen, zij het eerder occasioneel.

Nog in verband met de relatie tussen natuurbehoud en landbouw geeft tabel 5 een treffende

Tabel 4

Effectief grondgebruik in natuur- en reservaatgebieden op het gewestplan

grondgebruik (in%)	reservaatzone	natuurgebied
natuurbehoud	60,7	25,7
landbouw	16,4	37,7
bosbouw	20,9	33,5
bewoning	2,0	3,1
totaal	100,0	100,0

Deze cijfers komen uit een steekproef binnen de 23 EG-Vogelrichtlijngebieden in Vlaanderen, op basis van de Biologische Waarderingskaart.

illustratie van de evolutie inzake grondgebruik. In de voorbije 20 jaar blijkt dat de landbouw gemiddeld ongeveer 9200 ha per jaar verliest, terwijl de concrete realisatie van beheerde reservaten (dus niet de papieren bestemmingen) gemiddeld slechts met ongeveer 250 ha per jaar toeneemt.

Een constructieve samenwerking zou dus juist een positieve trendbreuk voor beide sectoren

Tabel 5

Evolutie van de oppervlakte landbouwgrond en effectief als reservaat beheerde gebieden in Vlaanderen (in ha)

jaar	landbouw	natuurreservaat
1970	780.000	4.354
1983	625.000	8.689
1989	605.000	9.020
totaal		
1970-1989	-175.000	+4.666
evolutie per jaar	-9.210	+246

kunnen betekenen (uitgaande van een verwevingsbeleid en het aantrekken van Europese steunmaatregelen zoals voorzien in de EU-Verordening 2078/92, bevordering van landbouwproductiemethoden die verenigbaar zijn met de eisen inzake milieubescherming en natuurbeheer) [7]. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor de landbouwvoorlichting, die de aanvaardingsgraad van deze vernieuwende strategie moet verhogen. Al te veel goedwillende landbouwers durven momenteel nauwelijks hun vaak actieve interesse voor beheersovereenkomsten en andere stimulerende maatregelen uiten. Dit is deels het gevolg van onbegrip aan de basis, helaas gesterkt door een bewuste desinformatiecampagne. Niet de 'kleine boer' wijst samenwerking met natuurbehoud af, maar de agro-business vreest dat haar positie verzwakt door milieumaatregelen (die nu reeds twee decennia te laat komen). Ook de sociale controle op het platteland speelt nog zeer sterk in het nadeel van enige vooruitgang inzake natuur- en landschapszorg. Zoals in Nederland, Engeland en Denemar-

ken zullen eerst enkele pioniers het moeten aandurven de buurman te trotseren om de eerste stappen te zetten, waarna de vraag naar financiële overeenkomsten en andere steunmaatregelen snel zal stijgen.

Op initiatief van minister De Batselier werden in 1993 vijf ecologische impulsgebieden ingesteld, waar de mogelijkheden voor deze realisaties in de praktijk worden getoetst (mede in relatie tot landinrichting). Ook de afbakening en uitbouw van regionale landschappen kan mee op de Groene Hoofdstructuur gebaseerd worden. In elke provincie wordt momenteel een proefgebied uitgewerkt met steun van de gewestelijke overheid en met volle medewerking van gemeentebesturen, administraties, particuliere natuur- en milieuverenigingen e.d.

Ontspoorde discussies

De grote publieke belangstelling voor de Groene Hoofdstructuur is helaas bruusk verstoord door de sterk ontspoorde maatschappelijke discussie. Vooral de blinde en totale afwijzing vanuit de landbouwsector heeft er geen goed aan gedaan. Deze sector wist haar achterban massaal te mobiliseren, maar werd zelf geconfronteerd met een totaal gebrek aan inspraakcultuur.

De acties tegen het natuurbehoud-te-velde vormen een uitlaatklep en zijn het gevolg van verschillende factoren: de ontvredenheid over de economische crisis, de GATT-afspraken en het mestactieplan. Vooral een mogelijke koppeling van bemestingsbepalingen aan de Groene Hoofdstructuur stuitte op een totaal onbegrip; hoewel dit slechts een reeds lang noodzakelijke concretisering van gewestplanbestemmingen betekent. Bovendien wordt in het hoger vermelde Mina-advies duidelijk gesteld dat onthefingen mogelijk zijn waar de natuurfuncties dit toelaten (ecologische inpasbaarheid).

Wanneer de eind '93 publiek gemaakte ontwerpkaarten van de Groene Hoofdstructuur door hun voorlopig en globaal karakter ongewenst verwarring hebben gesticht, moet nu vooral met de landbouwsector (maar ook met bosbouw e.a.) over meer precieze afbakening, concrete maatregelen en beschikbare geldmidde-

len gepraat worden. Hoewel ook in het Minaadvies een duidelijke en globale budgettaire weerslag wordt voorgesteld, blijft het risico van een verdere afwijzing bestaan.

Ondertussen heeft de landbouwsector zijn basis niet meer in handen en is de kans zeer groot dat alles wat als ruimtelijke plannen wordt voorgesteld, gekelderd wordt. Dit wordt pijnlijk geïllustreerd door de inspraakronden over het Structuurplan voor de Kustzone, dat door tal van gemeenten vnl. onder druk van de landbouw wordt afgewezen. Dat ook het lang verwachte Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen hetzelfde lot dreigt te ondergaan, is helaas duidelijk. Ook hier moet voorlichting in de landbouwsector de aanvaardingsgraad van gebiedsgerichte natuur- en milieumaatregelen bevorderen. Het is de enige manier om een structurele samenwerking aan te gaan.

Het Structuurplan Vlaanderen moet bewijzen dat de wetenschappelijk onderbouwde prioriteiten van de Groene Hoofdstructuur kunnen standhouden. De resultaten van de proefprojecten van ecologische impulsgebieden en de eerste regionale landschappen moeten dit ondersteunen. Zeker in het zo dicht bevolkte Vlaanderen moeten natuurbehoud, bosbeheer en landbouw een bondgenootschap vormen tegen de steeds snellere en onherroepelijke dichtslibbing van de open ruimte. Het huidige uitstel van de maatschappelijke discussie over de Groene Hoofdstructuur moet de mogelijkheid bieden meer concrete en evenwichtige actieplannen uit te werken die het tij doen keren.

door aanpassen van bestaande of uitvaardiging van nieuwe wettelijke instrumenten. De invulling van de Richtlijn 79/409/EEG gebeurde door aanduiding van 23 "speciale beschermingszones voor het behoud van de vogelstand" bij Besluit van de Vlaamse Executieve van 18 oktober 1988. Het is pas naar aanleiding van de discussies rond de Groene Hoofdstructuur dat dit besluit in de bekendheid kwam bij het grote publiek. Samen met de nog aan te duiden invulling voor de Habitat-richtlijn moeten dergelijke gebieden deel uitmaken van het toekomstige Europese netwerk NATURA 2000 binnen de EU. Het EECONET-netwerk is een pan-Europees initiatief, dat ook Centraal- en Oosteuropese landen wil bewustmaken.

- [5] Zie Bischoff, N.T. en Jongman, R.H.G., *Development of Rural Areas in Europe: the Claim for Nature*. Neth. Sc. Councl. Gov. Policy, Preliminary & Background Studies V 79. SDU Publishers, The Hague, 1993.
- [6] Zie Kuijken, E. en Leten, M., *Structuurplan Kustzone - Gebiedsgerichte functie-toekenning Natuurbehoud* (ontwerp op basis van de Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen). Studie i.o.v. WES, Rapport I.N. A 93.43, 1993, 45 blz. Mede op basis van dergelijke inventarisatie en kartering vanuit het Instituut is door minister De Batselier in 1993 het Duinendecreet opgesteld, dat een bouwstop oplegt aan duingebieden die nog belangrijke ecologische waarden herbergen, maar die op de Gewestplannen geen voldoende bescherming kregen.
- [7] Zie Kuijken, E., *Natuurontwikkelingsbeleid en een ruimtelijke optimalisatie van de landbouw in Vlaanderen*. Cahier nr. 1, Mens & Ruimte, 1991, blz. 141-149.

-
- [1] Voor mogelijke verklaringen van deze achterstand, zie Kuijken, E., *Natuurbehoud in Vlaanderen, naar Nederlands model?* In: *Nieuwe strategieën voor Natuurbescherming*, uitg. J. Van Arkel, Nederland, 1989.
 - [2] De Biologische Waarderingskaart wordt voor het Vlaamse Gewest uitgegeven door het Instituut voor Natuurbehoud en is de verderzetting van een in 1978 opgestart nationaal inventarisatie- en karteringsproject. De kaarten op 1/25.000 geven naast typologie van de herkenbare landschapsentiteiten ook een benaderende biologische waardering aan. Met name in milieu-effect-rapporten en ruimtelijke planningsprocedures zijn dit veelgebruikte basisdocumenten geworden.
 - [3] Zie De Blust, G., Kuijken, E., en Paelinx, D., *De Groene Hoofdstructuur van Vlaanderen*. In: *Gids Ruimtelijke Planning*, Afl. 30, II G.2.a, 1992, 29 blz.
 - [4] Europese Richtlijnen dienen door de lidstaten te worden geïmplementeerd